

HOLLUM (A.), DE HERVORMDE KERK

Bouwgeschiedenis

De huidige, oorspronkelijk aan Maria gewijde kerk van Hollum is de vierde kerk op deze plaats: uit opgravingen is gebleken dat het eerste kerkje rond het jaar 1000 op deze plaats is gebouwd, vermoedelijk van hout. Het tweede, grotere, kerkje werd rond 1200 op de plaats van de eerste kerk gebouwd, vermoedelijk van tufsteen. Deze kerk werd rond 1260 vervangen door een vermoedelijk kruisvormige kerk, die ook een toren had. Trouwens, er zijn aanwijzingen dat ook de tufstenen tweede kerk ook al een toren had. Tijdens de opgravingen vond men in de kerk de gietplaats terug voor de bronzen klok die ergens in de twaalfde eeuw voor de toren is gegoten.

De vierde kerk, de huidige, werd in de veertiende eeuw gebouwd en is, blijkens de opgravingen, vier keer zo lang als het eerste kerkje: de verlenging had vooral in oostelijke richting plaats. De op elkaar volgende kerken werden telkens naar het oosten en zuiden vergroot, de noordmuur bleef op dezelfde plaats. De kruisvorm verdween, het koor werd vergroot en had in de oorspronkelijke vorm zelfs drie niveaus, alle drie met trapreden bereikbaar. Aan de weerszijden van de eerste trappen bevonden zich altaren en in het koor bevond zich het hoofdaltaar. De kerk had stenen gewelven, de aanzetten hiertoe zijn aan de binnenzijde nog altijd zichtbaar en de steunberen aan de buitenkant moesten dit gewelf stevigheid geven.

Exterieur

De oorspronkelijke kerk is gebouwd van kloostermoppen, maar bij latere verbouwingen zijn er ook kleine Friese geeltjes toegepast: in 1879 zijn de steunberen en de zuidmuur ermee bekleed. Bij de restauratie van de jaren '70 zijn de vensters weer gevuld met in gotische vormen gehouden raamstijlen. De noordentree is nog veertiende eeuws, bestaand uit een korfboog met geprofileerde bakstenen met daarom heen een geprofileerde baksteenlijst. De zudentree bestaat uit een rijk geprofileerde spitsboognis met een korfboogopening. Bij de restauratie heeft men enkele negentiende eeuwse spitsboogramen naast de deur vervangen door kleine ramen waarbij'n spitsboogvenster als nis is gespaard. Boven de zuidingang een memoriebord dat herinnert aan de verbouwing van 1879. Aan de noordkant is bij het koor nog een dichtgezette ingang zichtbaar; het is onduidelijk welke functie deze deur heeft gehad.

Toren

toren en schip dateren uit dezelfde tijd, de gotische nissen op de verdieping wijzen hierop, De toren is verschillende malen hersteld, ook met afwijkende steensoorten.

Interieur

Van de middeleeuwse inrichting zijn bij de restauratie slechts grondsporen teruggevonden van altaren en trappen; ook zijn er verschillende stukken vloer teruggevonden. In 1569 is de kerk door de watergeuzen verwoest en daarna is de ruïne bijna honderd jaar blijven staan; het is niet duidelijk waar men toen kerkte. In 1678 is de kerk weer hersteld, er kwam een nieuwe kap op de kerk, met een tongewelf van hout, met trekbalen, en het interieur werd nu gevuld met de klassieke Friese kerkopstelling waarbij de preekstoel centraal tegen de zuidmuur werd geplaatst, omringd door een eiken doophek en waarbij de koorruimte werd gebruikt voor de avondmaalsviering; hierbij werden de nog altijd bestaandtafel met bolpoten en de beidbijbehorende banken gebruikt.

De tafel dient nu als bestuurtafel in de hal, de beide banken staan nu achter in het schip. Het gehele schip kreeg een rondlopende lambrisering. In 1879 werden de banken vernieuwd en in houtimitatie geschilderd.

Verder kreeg de kerk in 1775 drie fraaie kaarsenkronen, en in 1894 kreeg de kerk een orgel.

Dit fraaie protestantse kerkinterieur werd tijdens de restauratie van 1970-1972 opgeofferd aan de veranderde liturgie-inzichten, "de mens is nu eenmaal in hoofdzaak naar voren gericht, het ligt voor de hand het koor weer als aandachtscentrum in te richten."

Stukken van het zeventiende-eeuwse doophek zijn gebruikt als afsluiting van de beide moderne bankenblokken, de zeventiende-eeuwse preekstoel staat nu in het noordoosten van de kerk bij de overgang van schip en koor. Opvallend is het fraaie scheepsmodel van een driemaster uit Canada dat in het koor hangt en herinnert aan de scheepvaart waarmee Ameland altijd sterk verbonden is geweest. Verder hangt op de noordmuur een opzetstuk van een herenbank, dat merkwaardigerwijs in de jaren 1879-1880, toen men aan de kerk werkte, werd gevonden onder de vloer en waarvan de herkomst geheel onbekend is. Ook de voorstelling, een man in een door vogels getrokken wagen, is moeilijk te verklaren. Wat de vormgeving betreft doet het zeventiende-eeuws aan, misschien heeft het een functie gehad in het nieuwe interieur van 1678. In het koor liggen nog twee eenvoudige grafzerken van de familie Neuhausius-

van lensma.

Het orgel

Het orgel is gebouwd in 1894 door de firma Bakker & Timmenga te Leeuwarden als een éénklaviers orgel met 10 registers. In 1978 heeft de firma Reil een tweede klavier toegevoegd, geplaatst als dwarswerk. In 2003 is het orgel door de firma Mense Ruiter gerestaureerd.

De dispositie luidt als volgt:

Hoofdwerk, C-f'''(1894):

Bourdon	16 vt, bas en discant
Prestant	8 vt
Melophone	8 vt
Viola di Gamba	8 vt
Holpijp	8 vt
Octaaf	4 vt
Fluit	4 vt
Quint	3 vt
Woudfluit	2 vt
Trompet	8 vt, bas en discant

Dwarswerk, C-f'''(1978):

Holpijp	8 vt
Prestant	4 vt
Fluit	4 vt
Nasard	3 vt
Woudfluit	2 vt
Terts	1 3/5 vt
Dulciaan	8 vt

Pedaal, C - d', aangehangen

Op het **kerkhof** bevinden zich nog altijd een aantal interessante grafpalen van commandeurs uit de 18de eeuw, te herkennen aan het uitgehakte schip aan de bovenzijde van de paal.

L.K. van der Meer
2003

Literatuur

- G. Elzinga e.a., 300 jaar Ned. Herv. Kerk te Hollum. Leeuwarden, z.j.
- LH. Strubbe, Rij d'r eens langs! Een uitgave van de gezamenlijke kerken op Ameland, 1985.
- gegevens over het orgel: www.organumfriscum.nl